

لغو تحریم ها و تجارت الکترونیکی : پیامدهای مثبت و چالش های پیش رو
دکتر روح الله نوری، عضو هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی
جهان اقتصاد

سهم تجارت الکترونیکی از کل درآمدهای کشور تقریباً ۲,۷ درصد (حدود ۱۳ میلیارد دلار) است. برای تحقق اهداف سند چشم انداز و دستیابی به رتبه اول منطقه، این سهم باید به حدود ۹ درصد برسد (نوری و اسفیدانی، ۱۳۹۳). تحلیلگران معتقدند، ایران به طور بالقوه یکی از بزرگ ترین بازارهای تجارت الکترونیکی جهان است. دارای جمعیت جوان و آگاه به دانش تکنولوژی است. ۷۰ درصد مردم ایران زیر ۳۵ سال سن دارند. میزان ورود اینترنت و تلفن همراه به این کشور میان کشورهای خاورمیانه، جزو بالاترین رتبه هاست و ایران از نظر این دو تکنولوژی، به ترتیب در رتبه های ۵۵ و ۱۲۶ قرار دارد. در سالهای اخیر سیستم پرداخت با کارت بانکی، اعتماد عموم ایرانی ها به پرداخت های آن لاین را افزایش داده است (خبرگزاری تسنیم، ۱۳۹۳).

اما موانع بسیاری در مسیر تجارت الکترونیکی ایران قرار دارند. پس از ضعف برنامه ریزی و عدم انسجام در سیاست گذاری، تحریم یکی از موانع اصلی به شمار می آید که در سه حوزه اصلی زیرساخت ها، کاربردها و آثار تجارت الکترونیکی قابل بحث و بررسی است. بنابراین با توقف یا لغو تحریم ها، گسترش تجارت الکترونیکی در کشور سرعت فزاینده ای خواهد گرفت که دلایل این امر در ادامه تشریح شده است.

آثار مثبت:

در حوزه زیرساخت های تجارت الکترونیکی، عواملی چون زیرساخت فنی و ارتباطی و سرمایه گذاری خارجی و نیز همکاری های بین المللی تحت تاثیر تحریم ها قرار گرفته است. بنابراین با رفع تحریم ها همکاری های بین المللی، بخصوص با کشورهای توسعه یافته از نظر زیرساخت های فناوری اطلاعات و ارتباطات، توسعه خواهد یافت؛ در نتیجه، زمینه برای سرمایه گذاری خارجی و نیز ورود و توسعه تکنولوژی زیرساخت اینترنت و موبایل پرسرعت و پهن باند فراهم خواهد شد. بنابراین، مهم ترین چالش کشور از نظر دسترسی به سرمایه خارجی تامین کننده زیرساخت از جمله تامین مالی، تکنولوژی مورد نیاز و گسترش سرعت و پهنای باند اینترنت، رفع خواهد شد.

طبیعی است با ورود سرمایه‌گذاران خارجی، شرکای بین‌المللی و نیز فناوری پیشرفته، فعالان داخلی در حوزه زیرساخت نیز، به علت افزایش میزان رقابت ناچار از روی آوری به نوآوری، سرمایه‌گذاری بیشتر و ارتقای کیفیت در ارائه خدمات زیرساختی خواهند شد.

در حوزه کاربردهای تجارت الکترونیکی، چند رخداد مهم روی خواهد داد. رفع تحریم سوئیفت^۱ بارزترین آنهاست. نظام بانکی ایران بار دیگر در محیط مبادلات بانکی بین‌المللی قرار خواهد گرفت و گشایش اعتبارات اسنادی برای تجار امکان‌پذیر خواهد شد. رویداد مهم دیگر در این حوزه برقراری امکان پرداخت‌های بین‌المللی برای تجار و شهروندان ایرانی است. نبود چنین امکانی به علت تحریم، یکی از موانع بسیار مهم پیش‌روی توسعه تجارت الکترونیکی مصرفی بوده است. مانعی که امکان حضور شرکت‌های ایرانی در بازارهای بین‌المللی تجارت الکترونیکی را به چالش کشیده است. یکی دیگر از رخدادهایی که بسیار حائز اهمیت است امکان برقراری امضای دیجیتالی بین‌المللی است. این امر موجب تبادل الکترونیکی داده‌ها در تجارت خارجی ایران خواهد شد که در ایجاد پنجره واحد تجارت الکترونیکی با شرکای بین‌المللی ضرورتی اساسی است. ورود و توسعه دانش، فناوری و راه‌حل‌های تجارت الکترونیکی نیز با رفع تحریم‌ها تسهیل خواهد شد. بسیاری از شرکت‌های با فناوری بالای فعال در این حوزه، به بهانه تحریم، امکان واردات و توسعه دانش و راه‌حل‌های تجارت الکترونیکی به ایران را از راهبردها و برنامه‌های خود حذف کرده بودند. بنابراین با رفع تحریم‌ها بسیاری از این شرکت‌ها فناوری، دانش و راه‌حل‌های خود را در اختیار شرکت‌های ایرانی خواهند گذاشت و این شرکت‌ها در ابتدا با واردات دانش و فناوری و سپس با ارائه خدمات از طریق لیسانس، در نهایت خواهند توانست به دانش و فناوری روز در این حوزه دست پیدا کنند و به خودکفایی برسند. نمونه بارز در این خصوص، تحریم راه‌حل‌های تجارت الکترونیکی جامع و یکپارچه مثل سیستم‌های مدیریت منابع سازمانی^۲، سیستم‌های یکپارچه بانکی^۳ و سیستم‌های رایانش ابری^۴ هستند که شرکت‌های بین‌المللی مثل آی‌بی‌ام، سیسکو، مایکروسافت و غیره واردات آنها را به ایران تحریم کرده‌اند. رفع تحریم موجب ارایه خدمات بهتر خدمات برخط و اینترنتی خواهد شد. واقع امر این است که بر اثر تحریم شرکت‌های معتبر بین‌المللی از جمله یاهو و گوگل محدودیت‌هایی در

^۱ Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT)

^۲ ERP

^۳ Core Banking

^۴ Cloud Computing

خصوص کاربران ایرانی اعمال کرده اند و مانع حضور و استفاده شهروندان و تجار ایرانی از محیط شبکه و اینترنت شده اند که تاثیر منفی شدیدی بر توسعه کاربردهای تجارت الکترونیکی در حوزه های مختلف مصرفی، علمی، بنگاهی و غیره داشته است. با توجه به این توضیحات، رفع تحریم ها از طریق ارتقای آمادگی فنی و مالی، گسترش همکاری های بین المللی، گشایش بازارهای جهانی، حضور رقبای بین المللی، امکان پرداخت بین المللی و غیره، می تواند باعث گسترش کاربردها و در نتیجه افزایش حجم تجارت الکترونیکی در ایران شود.

آثار تجارت الکترونیکی در دو حوزه اقتصادی و اجتماعی قابل بررسی است. با رفع تحریم ها بسترهای لازم برای توسعه زیرساخت های فنی، ارتباطی و نیز سرمایه گذاری تجارت الکترونیکی فراهم می شود. در نتیجه توسعه زیرساخت ها، شهروندان و بنگاه ها و دولت در یک محیط مبتنی بر حضور، همکاری، دانش و فناوری جهانی اقدام به کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات می کنند و بنابراین تجارت الکترونیکی در سطح خرد و کلان اقتصادی گسترش می یابد. یعنی حجم تجارت الکترونیکی افزایش پیدا می کند، ارزش افزوده صنعتی ارتقا می یابد، بهره وری تولید و تجارت بالاتر می رود، اشتغال ایجاد می شود، بیکاری کاهش می یابد و در کل درآمد ملی و سرانه افزایش و میزان رفاه اجتماعی ارتقا پیدا می کند. طبیعی است با ارتقای رفاه اقتصادی آثار مثبت اجتماعی تجارت الکترونیکی نیز خود را نشان خواهند داد. البته گسترش کاربرد فناوری اطلاعات چالش های اجتماعی به همراه دارد که مستلزم بسترسازی و مهندسی فرهنگی برای مدیریت این چالش ها است.

چالش ها :

پس از اشاره مختصری به آثار مثبت رفع تحریم ها بر تجارت الکترونیکی، شایان ذکر است که چالش هایی نیز وجود دارند که باید مورد توجه قرار گیرند. مهم ترین چالش عدم آمادگی دولت و به طور مشخص سیاست گذاران و دست اندرکاران تجارت الکترونیکی برای تدوین راهبردها و برنامه های مشخص مدیریت و توسعه فناوری اطلاعات و تجارت الکترونیکی در دوره پس از تحریم است. راهبردی که در آن حوزه های همکاری، زمینه های سرمایه گذاری، خلاءهای فناوری و غیره مشخص شده باشد. چالش دیگر عدم آمادگی بنگاه ها و فعالان تجارت الکترونیکی در کشور برای حضور در بازارهای جهانی و نیز رقابت با تازه واردین قدرتمند بین المللی است. برای مثال تصور کنید،

شرکت‌های اینترنتی داخلی بخواهند با شرکتی مثل آمازون یا ای‌بی‌بی^۵ رقابت نمایند. چالش دیگر آمادگی فرهنگی، دانشی و تمایل شهروندان برای محیط جدید و توسعه یافته شبکه‌ای است که البته هم‌اکنون نیز به عنوان یک چالش به شمار می‌رود و با رفع تحریم‌ها تشدید خواهد شد. چالش بسیار مهم دیگر مباحث حقوقی و قانونی، بویژه قانون مالکیت فکری و معنوی است که به عنوان یکی از پیش‌شرط‌های اصلی ورود ایران به محیط تجارت بین‌المللی محسوب می‌شود.

در یک جمع‌بندی می‌توان گفت رفع تحریم‌ها، آثار مثبتی در حوزه زیرساخت‌ها، کاربردها و تاثیرات اقتصادی و اجتماعی تجارت الکترونیکی برجای خواهد گذاشت و البته چالش‌هایی نیز به همراه دارد. بنابراین دولت، دست‌اندرکاران و فعالان بازار و جامعه مدنی و شهروندان، بایستی با برنامه‌ریزی و آمادگی لازم بتوانند از این آثار مثبت بهره‌گیری نموده و چالش‌ها را مدیریت نمایند. برنامه‌ای که در آن اهداف راهبردی توسعه تجارت الکترونیکی کشور در دوره پساتحریم شامل سیاست‌ها و اهداف کلان، نحوه جذب سرمایه‌گذاری خارجی، نحوه ورود شرکت‌ها و فناوری‌های خارجی، نحوه همکاری و تعامل دولت و بنگاه‌های داخلی با شرکت‌های بزرگ و پیشرفته بین‌المللی در این حوزه، حمایت از بنگاه‌های داخلی برای افزایش توان رقابتی آنها در محیط بین‌المللی و مدیریت چالش‌های قانونی، فرهنگی و اجتماعی روشن شده باشد.

⁵ eBay